

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Факультет соціології

Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

Розробник: Ольга КУЦЕНКО – доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціальних структур та соціальних відносин

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри _____

(підпис)

(Олег МАЗУРИК)

Протокол № 12 від «31» серпня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НЕРІВНОСТЕЙ»
для студентів

Схвалено науково - методичною комісією факультету соціології

Протокол від «31» серпня 2021 року № 1

Голова науково-методичної комісії _____ Тетяна ЧЕРВІНСЬКА

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 «Соціологія»
освітній рівень магістр
освітня програма «Соціологія»
вид дисципліни: обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021/2022
Семестр	1, 2
Кількість кредитів ECTS	9
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік, іспит

Викладач: професор Ольга КУЦЕНКО

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (підпис, ПІБ, дата) «__» __ 20__ р.

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис, ПІБ, дата) «__» __ 20__ р.

КИЇВ – 2021

1. Мета дисципліни – сформувати у студентів знання про системні прояви та причини соціальної нерівності в сучасних суспільствах, розуміння евристики та пізнавальних обмежень провідних сучасних методологій дослідження нерівностей, їх причин та наслідків.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

- знати основи теорії соціальної структури і стратифікації;
- вміти працювати з соціологічними даними, здійснювати їх математико-статистичний аналіз;
- володіти навичками роботи з англомовною науковою літературою.

3. Анотація навчальної дисципліни / референс: Дисципліна фокусується на вивченні методологічних підходів в дослідженнях соціальних нерівностей, форм їх прояву, причин та наслідків в суспільстві. Принциповою складовою є відпрацювання знання про способи соціологічної ідентифікації та вимірювання комплексних соціальних нерівностей засобами багатокритеріальних функціональних, неінституціональних, кроссекційних методологій та методологій класового аналізу. Поглиблена увага приділяється застосуванню дослідницьких методологій, що базуються на теоретичних моделях нерівностей якості людського життя (Г.Тьорборн), як спроможності скористатись соціальними можливостями (А.Сен), сучасного класового аналізу (Е.О.Райт, Дж.Голдторп, Г.Еспін-Андерсен, М.Севедж). Відпрацьовуються знання про вимірювання комплексних нерівностей в термінах ефектів приналежності до соціальних класів і статусних груп, спроможності скористатись благами, рівня та якості життя, бідності і багатства, соціального відторгнення і дискримінації. Програма супроводжується індивідуальними та груповими дослідницькими завданнями аналітично-описового, аналітично-пояснювального та організаційно-методологічного характеру.

4. Завдання (навчальні цілі):

1. Розвинути критичне мислення щодо проявів соціальних нерівностей, їх причин і соціальних наслідків, а також пізнавальних можливостей різних дослідницьких методологій.
2. Оволодіти знанням про пізнавальні можливості провідних сучасних методологій дослідження комплексних соціальних нерівностей, ознайомитись з передовими світовими зразками застосування цих методологій в дослідженнях прояву нерівностей.
3. Навчити розробляти методологію дослідження соціальних нерівностей, їх чинників і соціальних наслідків, обґрунтувати логіку дослідження та презентувати результати.
4. Удосконалити вміння теоретико і методологічно діагностики та аналізу емпіричних даних з проблематики соціальних нерівностей.

Вивчення дисципліни сприяє оволодінню наступними компетентностями:

- ЗК04. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- СК01. Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.
- СК02. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.
- СК03. Здатність проектувати і виконувати соціологічні дослідження, розробляти й обґрунтувати їхню методологію.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати сучасні дискусії та теоретичні інтерпретації щодо проявів соціальних нерівностей	Лекції, самостійна робота, практичні заняття	Усна відповідь, тестовий контроль, участь у дискусії, практичні та аналітичні завдання, усні виступи та есеї на основі критичного аналізу передових соціологічних розробок, іспит	15

1.2	Знати провідні сучасні методологічні підходи до дослідження комплексних соціальних нерівностей, їх пізнавальні можливості та обмеження	Лекції, самостійна робота, практичні заняття	Експрес-опитування, усна відповідь, тестовий контроль, аналітичні завдання, усні виступи та есеї на основі критичного аналізу передових соціологічних розробок, іспит	15
2.1	Вміти обґрунтувати вибір дослідницької методології та розробляти програму дослідження комплексних соціальних нерівностей	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	Практичні завдання, командний дослідницький проєкт, участь у дискусії, усні виступи та есеї на основі критичного аналізу передових соціологічних розробок, іспит	15
2.2	Вміти здійснювати діагностику та інтерпретацію проявів соціальних нерівностей із застосуванням сучасних методологій	Практичні заняття, самостійна робота	Аналітична записка, командний дослідницький проєкт, участь у дискусії, практичні та аналітичні завдання, усні виступи та есеї на основі критичного аналізу передових соціологічних розробок, іспит	15
2.3	Вміти здійснювати пошук та аналіз емпіричних даних щодо проявів соціальних нерівностей, спираючись на сучасні теорії, методології й бази даних	Лекції, практичні заняття, самостійна робота	Практичні завдання, дослідницький проєкт, аналітична записка, усні виступи та есеї на основі критичного аналізу передових соціологічних розробок, розробка методології дослідницького проєкту, іспит	15
3.1	Демонструвати вміння працювати в міжнародному контексті, зокрема читати професійну літературу, писати й дискутувати	Практичні заняття, самостійна робота	Командний дослідницький проєкт, презентації та обговорення результатів аналітичної роботи і командного проєкту, практичні та аналітичні завдання	10
4.1	Демонструвати вміння самостійного та відповідального проектування дослідження нерівностей із застосуванням сучасних методологій та дослідницького досвіду глобальної соціології.	Самостійна робота, практичні заняття	Практичні завдання, презентації та обговорення результатів аналітичної роботи і командного проєкту, розробка методології дослідницького проєкту, командний дослідницький проєкт	15

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Програмні результати навчання	Результати навчання дисципліни							
	1.1	1.2	2.1	2.2	2.3	3.1	4.1	
ПР01. Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології	+	+	+	+	+		+	
ПР02. Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки	+	+	+	+	+	+	+	
ПР06. Вільно спілкуватись усно і письмово українською мовою та однією з іноземних мов при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій у сфері соціології та суміжних наук у тому числі в контексті співпраці з європейськими та своратлантичними інституціями			+				+	

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів

Семестрове оцінювання:

Семестр 1: мінімальна кількість балів 60, максимальна 100 для отримання заліку:

Форми роботи	Min балів	Max балів	Результати навчання
Усна відповідь, експрес-опитування, участь у дискусії	6	10	РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3
Тестовий контроль	12	20	РН 1.1, 1.2
Практичні, аналітичні завдання	12	20	РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 4.1
Аналітична записка	12	20	РН 2.1, 2.2, 2.3, 4.1
Командний дослідницький проєкт	12	20	РН 2.1., 2.2, 2.3, 3.1
Презентації та обговорення результатів аналітичної роботи і командного проєкту	6	10	РН 3.1, 4.1
Загальний підсумок за семестр 1 (залік)	60	100	

Студенти, які протягом семестру набрали сумарно меншу кількість балів, ніж *критично-розрахунковий мінімум 60 балів*, для одержання заліку мають обов'язково здати відпрацювати практичні заняття з кожної теми дисципліни.

Семестр 2: мінімальна кількість семестрових балів 36, максимальна 60 для допуску до складання підсумкового іспиту:

Форми роботи	Min балів	Max балів	Результати навчання
Усні виступи та есеї на основі критичного аналізу передових соціологічних розробок; участь у дискусії	6	10	РН1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1
Розробка методології дослідницького проєкту	12	20	РН 2.3, 4.1
Командний дослідницький проєкт	12	20	РН2.1, 2.3, 3.1, 4.1
Презентації результатів командного проєкту в аудиторії	6	10	РН3.1, 4.1
Семестровий підсумок	36	60	
Загальний підсумок з врахуванням іспиту для успішного завершення дисципліни	60	100	

Підсумкове оцінювання (іспит) – максимум 40 балів, мінімум – 24 .

На іспиті перевіряються наступні результати навчання: РН 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3.

Умови допуску до підсумкового іспиту: підсумковий бал за семестр 2 не нижче 36 на основі виконання форм семестрової роботи з оцінками не нижче мінімальних за конкретні форми роботи.

Студенти, мають обов'язково відпрацювати пропуски практичних занять і теоретичний матеріал пропущених лекцій в усній та/або письмовій формі в години консультацій викладача.

7.2 Організація оцінювання:

1. Усні виступи, есеї, участь у дискусії – протягом двох семестрів, усі теми.
2. Експрес-опитування – теми 1.2, 1.3, 1.4, 1.5.
3. Аналітична записка – теми 1.3 – 1.5.
4. Тестовий контроль – теми 1.2 – 1.5, 2.2 – 2.7.
5. Підготовка і проведення командного дослідницького проєкту – теми 1.3-1.5, 2.2-2.3).
6. Розробка і захист методології дослідницького проєкту – теми 2.2 – 2.7.
7. Презентація командами та захист результатів проєкту – теми 1.6, 2.8.

7.3 Шкала відповідності оцінок

- залік (семестр 1)

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

- іспит (семестр 2)

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин		
		лекцій	практичні	Самостійна робота
Семестр 1.				
1.1	Вступ до дисципліни. Виклики соціальних нерівностей суспільству і соціології	2	2	10
1.2	Дилеми нерівностей, дослідницькі стратегії та методології	4	2	10
1.3	Багатокритеріальні функціональні методології: комплексні нерівності статусів (комплексні індекси статусу), нерівності людського існування (Г.Тьорборн)	4	4	15
1.4	Неоінституціональні методології: Capability approach (А. Сен, LSE)	4	4	15
1.5	Методології класового та кроссекційного аналізу	4	4	15
1.6	Сприйняття соціальних нерівностей в суспільстві: залікове заняття з презентації результатів командних методологічних розробок	2	4	15
Усього за семестром 1		20	20	80
Семестр 2.				
2.1.	Стан і перспективи емпіричних досліджень соціальних нерівностей в сучасній соціології	2	2	10
2.2	Методології дослідження економічних нерівностей та дискримінації (виміри багатства/бідності, зайнятості, доходу)	4	4	15
2.3	Методології дослідження нерівностей рівня та якості життя	4	4	15
2.4	Неоверберіанські класові методології Дж.Голдторпа, Г. Еспін-Андерсен, А.Соренсена: нерівність зайнятості, ринкової, трудової, рентної ситуацій	4	4	15
2.5	Неомарксистські класова методологія Е.О.Райта: відносини контролю, власності, експлуатації, соціального відчуження/залучення	4	4	15
2.6	Соціокультурна методологія класового аналізу П. Бурдьо, М. Севеджа	4	2	10
2.7	Методологія Європейської соціально-економічної класифікації та невирішені методологічні проблеми в дослідженні нерівностей	2	-	10
2.8	Пізнавальні перспективи методологій дослідження соціальних нерівностей в українському суспільстві: заключна міні-конференція	-	4	12
Усього за семестром 2		24	24	102
УСЬОГО		44	44	182

Загальний обсяг 270 год., в тому числі:

Лекцій – 44 год.

Практичні заняття - 44 год.

Самостійна робота – 182 год.

Рекомендована література:

Основна:

1. Буравой М. Социология и неравенство // Социологические исследования. – 2015. – №7. – с.5-14. - https://www.isras.ru/files/File/Socis/2015_7/Buravoi.pdf
2. Коваліско Н., Макеев С. Економіка і соціологія нерівності: емпіричний вимір глобальних тенденцій // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018. – №3. – С.5-24.
3. Малиш Л. Принципи та правила вимірювання структурних нерівностей у соціології. – Київ: НаУКМА, 2019. – 370 с.
4. Методика розрахунку показників соціальних виключень та стану бідності за умовами життя, затверджена наказом Державної служби статистики України від 29.12.2017 №340/ - https://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2017/340/340_2017.htm
5. Райт, Е. О. (Ред.). Підходи до класового аналізу \ Переклад з англ. О. Симончук. -Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. – 287 с.
6. Симончук, О. Соціальні класи в сучасних суспільствах: евристичний потенціал класового аналізу. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. – 416 с.
7. Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством (Заключний звіт) \ Бакіров В., Куценко О., Сокурянська Л. (ред.). – Харків: Соціологічна асоціація України, 2018. – с. 3-5, 14-16. - http://sau.in.ua/app/uploads/2019/07/ZVIT_SOCIALNI-NERIVNOSTI_2018_.pdf
8. Стіглиц Дж. Ціна нерівності. Як теперішнє поділене суспільство загрожує нашому майбутньому \ Пер.з англ. – К.: Темпора, 2017. – С.12-15, 68-85. АБО: Стіглиц Дж. Ціна нерівності. Чем расслоение общества грозит нашему будущему \ Пер. с англ. - Москва; Эксмо 2015. – С.12-16, 48-68. - <http://www.library.fa.ru/files/Stiglitz-prize.pdf>
9. Abigail McKnight, Pedro Mendes Loureiro, Polly Vizard (2018) Multidimensional Inequality Framework \ Atlantic Fellows. – <http://sticerd.lse.ac.uk/inequality/the-framework/media/mif-framework.pdf>
10. Gimpelson V., Treisman D. Misperceiving Inequality \ IZA Discussion Paper No. 9100. - June 2015. – 41 p. - <http://ftp.iza.org/dp9100.pdf>
11. Measuring And Reporting On Europeans' Wellbeing: Findings From The European Social Survey \ ESS. - <http://esswellbeingmatters.org/data/index.html> ; <http://esswellbeingmatters.org/drivers/index.html>

Додаткова:

1. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь, Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. – К.: 2013. – Сс. 7 - 33. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf
2. Ерік Олін Райт Клас має значення \ Спільне. Журнал соціальної критики. - №4, 2012. – С. 11-24.
3. Класовое общество: теория и эмпирические реали / под ред.С.Макеева. Киев: Ин-т социологии НАНУ, 2003. - С.11-81; 82-115.
4. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації: навч. посібник.– Львів: “Магнолія 2006”, 2007 (друге видання у 2009); – 328 с.
5. Коваліско Н. В. Методики та результати багатовимірних аналізів соціальної нерівності \ Вісник Львів. ун-ту. Серія соціол., 2010. Вип. 4. - С. 105–112.
6. Куценко О.Д. Общество неравных: Классовый анализ неравенств в современном обществе: опыты западной социологии. - Харьков: Изд_во Харьковского нац. Университета, 2000.
7. Куценко О. Соціальні класи і політична мобілізація (порівняльний аналіз європейських країн крізь призму трьох типів класових розколів) \ Соціологія: теорія, методи, маркетинг / Науково-теоретичний часопис. – Липень-вересень. - № 3. – 2012. – С.3-27.

8. Куценко О. Соціальні класи: соціологічні інтерпретації і підходи до вивчення // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія. - № 5, 2014. - С. 69-75.
9. Макев С., Коваліско Н. Глобальний і локальний діалект нарративу про нерівність // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2017. - №4. <http://stmm.in.ua/archive/ukr/2017-4/5.pdf>
10. Методика комплексної оцінки бідності | від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232 - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17>
11. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М.Лібанової. - К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012.
12. Новые социальные неравенства / Под ред.С.Макеева. - Киев: Институт социологии НАН Украины, 2006. - http://i-soc.com.ua/institute/el_library_makeev.php
13. Савельєв Ю. Б. Багатомірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку. Монографія. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2017. - 447 с.
14. Сен А. Развитие как свобода / Пер. с англ. Москва: «Новое издательство», 2004.- 432 с.
15. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. - Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. - С. 192-256. http://ecos.kiev.ua/share/upload/Dopovid_zabezpechennya_spravedlyvosti.pdf
16. Терборн Г. Глобальное неравенство: возвращение класса // Глобальный Диалог. Бюллетень Международной Социологической Ассоциации. - Вып.2.1, 2011. - Режим доступу: <http://isa-global-dialogue.net/wp-content/uploads/2013/07/v2i1-russian.pdf>
17. Черенько Л.М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка // Демографія та соціальна економіка. - 2015. - №1. - С.11-21. Режим доступу: file:///D:/My%20Documents/Downloads/dse_2015_1_3.pdf
18. Cowel Frank A. Measuring Inequality. - Oxford University Press. - P. 75-98. - http://darplse.ac.uk/papersDB/Cowell_measuringinequality3.pdf
19. Grusky D. The Contours of Social Stratification / D. Grusky // Общество в переходный период: социальные проблемы в фокусе социологии - <http://www.sociology.kharkov.ua/rus/focus.php>
20. Håkon Leiuflsrud, Ivano Bison & Erling Solheim SOCIAL CLASS IN EUROPE II / European Social Survey 2002-2008. - Norway, Italy, 2010. - Pp.9-11, 25-28.
21. Savage M., Devine F. etc. A New Model of Social Class: Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment // Sociology - April Vol. 47, No. 2, 2013. - P.220-249. <http://soc.sagepub.com/content/47/2/219.full.pdf+html>
22. Sabina Alkire. The Capability Approach and Human Development \ Microsoft PowerPoint - OPHI-HDCA SS11 - Intro to the Capability Approach, SA.ppt - Slides 1-22. - <https://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/OPHI-HDCA-SS11-Intro-to-the-Capability-Approach-SA.pdf>
23. Treiman D. Ganzeboom H. The Fourth Generation of Comparative Stratification Research. In The International Handbook of Sociology. Sage publ. 2000.
24. Walby S., J.Armstrong, S.Strid. Intersectionality: Multiple Inequalities in Social Theory // Sociology. - 2012, 46(2). - Pp. 224-240. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21791/1/Intersectionality%20Multiple%20Inequalities%20in%20Social%20Theory%20-%20VoR.pdf>

10. Додаткові ресурси:

- The European Social Survey (the ESS) <http://europeansocialsurvey.org/>
- Making personal happiness and wellbeing a goal of public policy \ London School of Economics and Political Sciences <https://www.youtube.com/watch?v=dpA73a9bbuU>
- Monitoring quality of life in Europe https://www.researchgate.net/publication/259257937_Monitoring_quality_of_life_in_Europe

- R.Inglehart Happiness is Different Things to Different People: Subjective Well-being in Global Perspective https://www.youtube.com/watch?v=Y1acwqIIFtY&list=PLUold1t9EA7B_nuU-LHirTtdiF9K4Azl0
- Quality of life indicators \ Eurostat Statistics Explained. - http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_indicators
- What happiness is? Hedonic or Eudaimonic? \ Навчальне відео на you-tube. - <https://www.youtube.com/watch?v=PdRE6-mJrYY>
- World Happiness Report 2020. - <https://worldhappiness.report/ed/2020/#read>
- Індекс людського розвитку ООН <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>
- Українське суспільство: соціологічний моніторинг. Інститут соціології НАН України http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php

Законодавчі джерела:

- Закон України Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
- Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. https://web.archive.org/web/20180613160801/http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_207?test=hi.Mfxp5Gk5lgyRsZiOsqlyHI4PYs80msh8Ie6
- Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для працюючих чоловіків і жінок: працюючі із сімейними обов'язками N 156. - <https://xn--80aagahqwiybe8an.com/pravo-mijnarodne-fundamentalne/konventsija-pro-rivne-stavlennya-rivni--2165.html>